



Exclouen els centres de secundària els alumnes amb més dificultats?

Aina Tarabini, professora de sociologia de l'educació a la UAB *@ainatarabini*

Clara Balaguer, responsable del Programa Èxit 2 del Consorci d'Educació de Barcelona

Isabel Balaguer, directora de l'Institut Alzina de Barcelona *@ibalaguer*

Begonya Gasch, presidenta de la Fundació El Llindar



segueix el debat en directe via Twitter

@FundacioBofill #aulabofill

OCTUBRE 2015



 Presentació FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Exclouen els centres de secundària els alumnes amb més dificultats?

Aina Tarabini, Departament de Sociologia UAB i Grup de recerca en
Globalització, Educació i Polítiques Socials

<http://geps-uab.cat>

<http://abjoves.es>

OCTUBRE 2015

FUNDACIÓ
Jaume
BOFILL
Bofill

Estructura de la presentació

- **La situació de l'Abandonament Escolar Prematur (AEP) a Catalunya**
- **Els factors de l'AEP**
 - La importància de l'efecte push
- **Dinàmiques d'exclusió educativa**
 - Composició social
 - Mecanismes de diversificació curricular
 - Expectatives docents
- **Conclusions i reflexions finals**

La situació de l'Abandonament Escolar Prematur (AEP) a Catalunya

- **Reducció taxes AEP insuficients per fita ET2020**
 - Més enllà de l'efecte crisi?
- **Dues grans paradoxes del Sistema Educatiu català**
 - Elevada polarització de l'estructura formativa
 - Manca de correspondència entre resultats acadèmics (PISA) i taxes AEP (ídem graduació ESO).
- **L'educació secundària (obligatòria i post) com a clau:**
 - Estructura, oferta, connexions.

Els factors de l'abandonament

- **Individuals**

- Personals: classe social, sexe, procedència
- Familiars: capital instructiu, expectatives educatives

- **Escolars**

- Composició social de les escoles
- Factors pedagògics i organitzatius.
- El rol del professorat

- **Estructurals**

- Sistema educatiu
- Estructura socioeconòmica

Els factors escolars (efecte push)

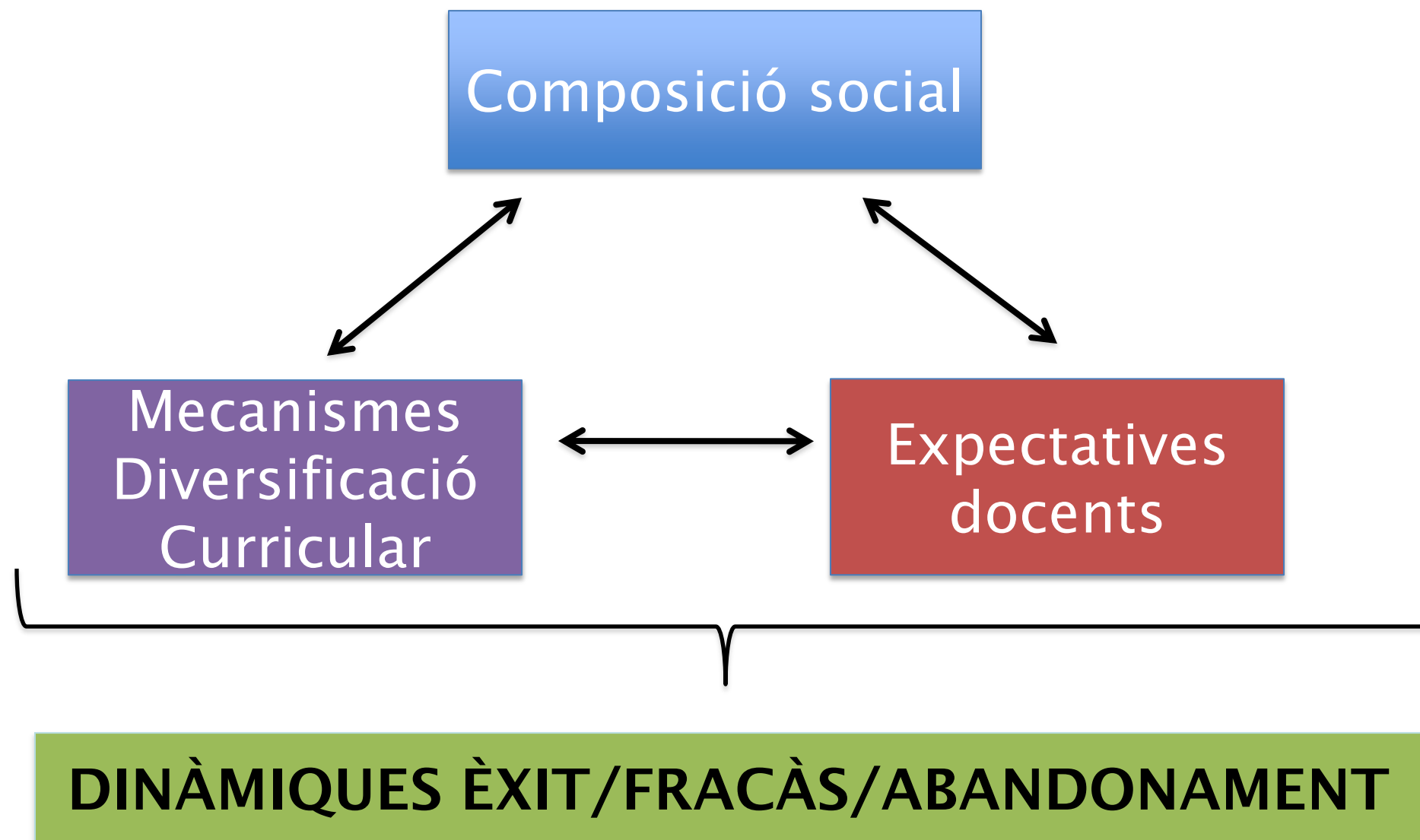
La necessitat d'abordar l'efecte Push des de la perspectiva de l'exclusió educativa (Escudero, 2005)

- **“No individualitzar”, ni “privatitzar”**
- **Necessitat de lectura social i estructural**
 - Què contempli relacions amb exclusió social
 - Què tingui en compte el conjunt del sistema
- **Exclusió educativa com:**
 - Procés, amb caràcter acumulatiu.
 - Amb zones intermèdies
 - De natura social i, per tant, relacional
 - Multidimensional

Dinàmiques d'exclusió educativa: Per què?

- **Reconèixer la mediació institucional sobre les decisions i experiències educatives dels joves**
 - Els centres educatius com camps institucionals claus (Van Zanten, 2012)
- **Identificar les dinàmiques d'exclusió educativa que van més enllà de l'accés escolar**
 - La importància del procés
 - Posar de manifest les condicions d'escolarització
- **Necessitat d'avançar en una agenda de polítiques preventives de lluita contra l'AEP (NESSE, 2009)**

Tres dimensions de l'exclusió educativa



La composició social i l'exclusió educativa

- La composició social com a **variable absolutament necessària** per entendre les oportunitats educatives que es generen a diferents centres educatius.
- El risc de fracàs i abandonament escolar es concentra en centres amb més dificultats → **No es pot separar el debat AEP/exclusió/composició**
- **Efectes de la composició social:**
 - Sobre professorat:
 - Models i pràctiques pedagògiques (agrupaments; ensenyament, etc.)
 - Expecatives, relacions i orientació
 - Sobre alumnat:
 - Trajectòria i resultats (repetició, graduació, etc.)
 - Experiència educativa i models de socialització
 - Expectatives i aspiracions

“Aquí, básicamente lo que hacemos es sobrevivir. En este instituto es muy complicado conseguir cualquier cosa. Cada día vienen vienen y se van estudiantes. No hay continuidad. Es muy difícil hacer trabajo continuado. Hacemos lo que podemos pero no nos pueden pedir milagros”

(Cap d'estudis. Institut públic. Elevada concentració de dificultats)

“¿Cuál es nuestro sello? Pues no sé... Tratar de analizar y derivar hacia donde proceda (...) Frente a tanta problemática, no hay receta”

(Cap d'estudis. Institut públic. Elevada concentració de dificultats)

“Aquí si estudias eres el raro (...) para ser popular tienes que llevarle la contraria al profe, tienes que liarla.... Sino nadie te respeta” .

(Alumne 3er ESO. Institut públic. Elevada concentració de dificultats)

Agrupament de l'alumnat i exclusió educativa

- La recerca internacional demostra que les **modalitats d'agrupament** tenen una importància cabdal per entendre les oportunitats educatives dels i les joves (Van Houtte, 2011).

- **Dues preguntes clau** sobre les modalitats d'agrupaments:

- Com:

- En quin moment es fan els agrupaments?
- En base a quins criteris s'agrupa?
- Quin és el grau de flexibilitat dels agrupaments?
- Qui són els professors/es responsables dels diferents grups?
- Quina interacció hi ha entre els diferents grups?

- Per què:

- Com es justifiquen i legitimen les diferents modalitats d'agrupament?
- Quins són els condicionants dels centres per a poder aplicar un o altre tipus d'agrupament?

“Cuando hacemos desdoblamientos, agrupamientos flexibles, en realidad estamos trabajando con tres niveles diferentes. Los alumnos digamos que tienen interés, capacidad, que los ves que harán un bachillerato van al grupo avanzando. Los que ves que tienen ganas pero les cuesta, que harán un módulo por ejemplo son los que van al grupo intermedio y los que no tienen interés, los que están desmotivados, con mucha dificultad, aquellos que ya ves que difícilmente acabarán, que harán un PQPI, van al grupo bajo”

(Tutor 4art ESO. Institut públic. Elevada concentració de dificultats)

“Nosotros hemos reflexionado mucho sobre esta cuestión. Cuáles son los pros y contras de uno u otro modelo, cómo se tiene que hacer para que perjudique lo menos posible a los alumnos (...) Damos mucha importancia por ejemplo a los tutores de los grupos adaptados. Tiene que ser alguien que se preocupe por los alumnos, que los quiera, que los entienda. Alguien próximo, que comprenda el significado de la diversidad”

(Directora. Institut públic. Centre que escolaritza majoritàriament alumnat de classe mitjana)

“Este grupo es, no sé como decirlo, el grupo de los que no haremos bachillerato, de los que haremos ciclos o PFI (...) no, no lo dicen así, pero lo sabemos todos. Nosotros y los otros. Nos ven como a los más tontos”

(Alumne de 3er d'ESO. Institut públic)

Agrupament de l'alumnat i exclusió educativa

- Algunes paradoxes de la Diversificació Curricular i les Aules Obertes

Pros	Contres
Ràtios reduïdes	Requisits de comportament
Atenció personalitzada	Rebaixa del nivell
Globalització del currículum	Opcions de continuïtat formativa
Reforç elements pràctics	Espais, moments, formes de relació amb "els altres"



Per què no estendre aquesta lògica al funcionament quotidià dels instituts en la seva globalitat?

Aquí estoy mucho mejor claro. En el grupo normal no llego. Y entonces me rallo y todo empieza a ir mal. Pero hay cosas de aquí que tampoco me gustan (...) No hacemos nada. El nivel es muuuy bajo. Entonces yo creo que tendríamos que hacer más. Tendría que ser un punto intermedio. No nos podemos permitir el lujo de no hacer nada, porque yo quiero seguir estudiando y entonces me pregunto ¿qué hare cuando llegue a un grado medio y no tenga el nivel, ni el hábito de estudiar, ni nada?

(Alumne de 4art d'ESO, estudiant a Aula Oberta)

Expectatives docents i exclusió educativa

- **El professorat no és un agent neutral en la gestió dels riscos d'AEP**
 - Responsabilitat per acció o omissió
- **Les expectatives docents tenen efectes claus en termes d'equitat i qualitat educativa**
 - No són independents de l'origen social de l'alumnat
 - Tenen efectes en les pràctiques docents, la interacció a l'aula, els models d'orientació, etc.
- **Tres explicacions 'dominants' dels riscos d'AEP:**
 - La manca d'interès
 - El dèficit familiar
 - La patologització de l'AEP

P-¿Qué crees que se esconde, que explica, este perfil de alumnado? R- Bueno, lo primero es su actitud. Está clarísimo ¿no? la actitud que tenga el chico es muy difícil de cambiar. Primero porque no tiene ningún interés. Ninguno. Pero de aquellos de nada de nada, interés de ningún tipo. (Coordinadora pedagògica).

Nosotros somos profesores de secundaria, hemos hecho una carrera universitaria, sabemos de nuestra materia, pero no somos psicólogos. Yo de mi materia te puedo explicar lo que quieras, pero he estudiado psicología o pedagogía, así que hago lo que puedo con los alumnos. Intento entender lo que puedo, pero no pidas peras al olmo (Coordinadora pedagògica).

Bueno, detrás del absentismo y del abandono suele haber familias muy desestructuradas, a veces situaciones extremas con violencia, alcoholismo. (...) los padres suelen permitir esta situación (Directora).

Algunos alumnos con problemas conductuales esconden problemas mentales, fobias escolares, depresiones, asperger, psicosis... Lo que hemos notado es que estos últimos años, con la crisis... con todo el problema social, las familias se quedan sin trabajo, hay muchos problemas y angustias en casa... está deteriorando mucho la conducta de los alumnos que nos llegan. Hay una relación con estas familias que están en casa, nerviosas, sin trabajo... todo esto deriva en un tipo de conducta enfermiza con los alumnos (...) son chicos que de golpe se niegan a venir al instituto, que tienen una incapacidad psicológica brutal. No pueden venir. Es superior a sus fuerzas. No pueden llegar ni a la puerta. (...)

(Cap d'estudis. Institut públic. Elevada concentració de dificultats).

Conclusions

- La necessitat d'articular un marc comprensiu de polítiques de lluita contra l'AEP que inclogui mesures anticipatòries, preventives i compensatòries.
- La necessitat de dotar als centres de les condicions necessàries per desenvolupar pràctiques pedagògiques reflexives i inclusives (Gay, 2002)
 - Composició social equilibrada
 - Política de professorat: formació i estabilitat
 - Models AD: diagnosi, avaluació i recursos
- La necessitat d'una mirada ampliada tant de l'èxit educatiu com de l'equitat/inclusió educativa
 - L'èxit més enllà del rendiment (Albaigés, 2008)
 - L'equitat/inclusió més enllà de l'accés (Lynch & Baker, 2005)

Conclusions

- **Lynch & Baker (2005): 4 condicions de la inclusió educativa**

RECURSOS	MÉS ENLLÀ DE LA VESSANT ECONÒMICA
RECONeixEMENT	TRACTAMENT DE LA DIVERSITAT
PODER	LA PARTICIPACIÓ I LES RELACIONS
CURA	LA DIMENSIÓ EMOCIONAL

Publicacions ABJOVES sobre el tema

- Tarabini, A. (2015): **La meritocràcia en la mente del profesorado**: un anàlisi de los discursos docentes en relació al èxit, fracaso y abandono escolar. RASE. Monogràfic. Procesos de Etiquetage y Escuela.
- Tarabini, A. y Montes (2015), **La agenda política contra el abandono escolar prematuro en España**: la LOMCE contra las evidencias internacionales. Avances en Supervisión Educativa.
- Tarabini, A., Curran, M., Montes, A., Parcerisa, LL. (2015a): **Las políticas contra el abandono escolar en Cataluña**: un anàlisi comparado del concepto de èxito escolar. En: A Tarabini: Políticas de lucha contra el abandono escolar en España. Madrid: Ed Síntesis.
- Tarabini, A., Curran, M., Montes, A., Parcerisa, LL. (2015b): **El rol de los centros educativos en la prevención del abandono escolar**: una aproximación desde la perspectiva micropolítica. Educaçao, Sociedade e Culturas. Special issue Educational Policies and Early School Leaving (pendent de publicació).
- Tarabini, A., Curran, M., Fontdevila, A. (2015c): **El habitus institucional: una herramienta teórica y metodológica para el estudio de la cultura escolar**. Tempora (pendent de publicació)
- Tarabini, A. y Curran, M. (2015), **El efecto de la clase social en las decisiones educativas**: un anàlisi de las oportunidades, creencias y deseos educativos de los jóvenes. Revista de Investigación en Educación.

Altres referències

- Albaigés, B., (coord). (2008). Cap a la promoció de polítiques integrades de millora de l'èxit escolar. Anàlisi de polítiques locals de millora de l'èxit escolar. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Enguita, M., Mena, L, Riviere, J (2010). *Fracaso y abandono escolar en España*. La caixa, Colección Estudios Sociales, 29.
- Escudero, J.M. (2005), Fracaso escolar, exclusión educativa: ¿De qué se excluye y cómo?. *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado* 1(1)
- Escudero, J M., y Martínez, B (2012). Las políticas de lucha contra el fracaso escolar ¿Programas especiales o cambios profundos del sistema y la educación? *Revista de Educación*, Número extraordinario, 174-193.
- Fundació Jaume Bofill (2013). Anuari de l'educació
- Lynch, K., Baker, J. (2005), Equality in education: an equality condition perspective. *Theory and Research in Education*, 3 (2)
- NESSE (2009). *Early school leaving. Lessons from research for policy maker*. Brussels: European Comission Directorate General for Education and Culture.
- NESSE (2010), *The dark side of the whiteboard. Education ,poverty, inequalities and social exclusion*. Brussels: European Comission Directorate General for Education and Culture.
- Revista de Educación (2010). Número extraordinario: abandono temprano de la educación y la formación: cifras y políticas
- Van Houtte, M. (2011). So where's the teacher in school effects research?: The impact of teacher's beliefs, culture, and behavior on equity and excellence in education. En K. Van den Branden, P. Van Avermaet, y M. Van Houtte (Eds.), *Equity and excellence in education: Towards maximal learning opportunities for all students* (pp. 75-95). New York: Routledge.



 Presentació FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Exclouen els centres de secundària els alumnes amb més dificultats?

Aina Tarabini, Departament de Sociologia UAB i Grup de recerca en Globalització, Educació i Polítiques Socials

<http://geps-uab.cat>

<http://abjoves.es>

OCTUBRE 2015

FUNDACIÓ
JAUME
BOFILL
Bofill



Exclouen els centres de secundària els alumnes amb més dificultats?

Aina Tarabini, professora de sociologia de l'educació a la UAB *@ainatarabini*

Clara Balaguer, responsable del Programa Èxit 2 del Consorci d'Educació de Barcelona

Isabel Balaguer, directora de l'Institut Alzina de Barcelona *@ibalaguer*

Begonya Gasch, presidenta de la Fundació El Llindar



segueix el debat en directe via Twitter

@FundacioBofill #aulabofill

OCTUBRE 2015